

ความเป็นมาของปัญหา

การที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาภาษาในจังหวัดสุโขทัย ก็ด้วยสาเหตุสำคัญ 4 ประการ คือ

1. มาร์วิน บราวน์ (Brown 1965 : 114) ได้ศึกษาวิวัฒนาการของภาษาในตระกูลไท และได้สืบสร้างระบบเสียงของภาษาไทยโบราณ ซึ่งรวมทั้งระบบเสียงภาษาไทยที่พูดในจังหวัดสุโขทัยในอดีตด้วย บราวน์ยังได้เขียนบทความเรื่อง "The Language of Sukhothai" (Brown, ใน สุลักษณ์ ศิวลักษณ์, บรรณาธิการ, 2509 : 40 - 43) กล่าวถึงสมมุติฐานเรื่องความเป็นมาของภาษาไทยถิ่นจังหวัดสุโขทัย และได้ตั้งข้อสังเกตว่าภาษาไทยถิ่นใต้อันปัจจุบันน่าจะพัฒนามาจากภาษาไทยที่ใช้ในจังหวัดสุโขทัยในอดีต ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่าภาษาไทยที่ใช้ในจังหวัดสุโขทัยปัจจุบัน ยังคงมีร่องรอยของภาษาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาไทยถิ่นใต้อยู่หรือไม่

2. จังหวัดสุโขทัยเป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างภาคกลางและภาคเหนือของประเทศไทย คนทั่วไปมักจะเข้าใจว่า ภาษาที่พูดกันในจังหวัดสุโขทัยคือภาษาไทยถิ่นกลางเท่านั้น แต่ผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีการใช้ภาษาปะปนกันบางอย่างน้อยระหว่างภาษาไทยถิ่นกลางและภาษาไทยถิ่นเหนือ โดยเฉพาะในบริเวณตอนเหนือของจังหวัดซึ่งเป็นแนวตอระหว่างภาคเหนือและภาคกลาง

3. จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่า ในจังหวัดสุโขทัยมีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มก็พูดภาษาที่แตกต่างกัน ความแตกต่างของการใช้ภาษาเหล่านี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างมาก แต่การศึกษาทางด้านนี้ในจังหวัดสุโขทัยยังมีน้อยเท่าที่ผ่านมาได้มีผู้สำรวจและศึกษาภาษาชนกลุ่มน้อยไว้ ได้แก่ แผนที่ภาษาในประเทศไทยและคู่มือการอ่านโดย เจอร์รี่ เกย์นี่ และธีระพันธ์ ล. ทองคำ¹ (2520) และกาญจนา บัณฑิตถิก และบรรพต สุวรรณประเสริฐ (2521) ได้ศึกษาโครงสร้างภาษาและวัฒนธรรมของลาวภาคใต้ ชำเภา ศรีรัตนาลัย จังหวัดสุโขทัย

¹ ทรายนละเอียดในหัวข้อ การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง หน้า 9

4. ภาษาไทยถิ่นในจังหวัดสุโขทัยยังมีใครมีผู้ใดได้ศึกษากันอย่างจริงจัง ผู้วิจัยจึงเห็นเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ทำการศึกษารายละเอียดเชิงสำรวจให้ครอบคลุมบริเวณทั่วทั้งจังหวัด เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาค้นคว้าลักษณะทางภาษาต่อไปได้

เมื่อผู้วิจัยได้ไปสำรวจข้อมูลเบื้องต้นที่จังหวัดสุโขทัยแล้วได้รับคำบอกเล่าว่า เมืองสุโขทัยเคยเป็นเมืองร้างมากระยะหนึ่งตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เนื่องจากพระองค์ได้ทรงเกณฑ์ผู้คนให้อพยพหนีภัยสงครามไปอยู่บริเวณเมืองพิษณุโลกในปัจจุบัน และเพิ่งมีคนอพยพเข้าไปอยู่ในจังหวัดสุโขทัยอีกครั้งเมื่อประมาณ 200 ปีที่ผ่านมา ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะค้นหาร่องรอยของภาษาที่ใดกล่าวถึงในข้อหนึ่งแล้วนั้น

อย่างไรก็ตามจากเหตุผลประการที่สอง ประการที่สาม และประการที่สี่ ผู้วิจัยจึงได้วางแนวทางในการศึกษา โดยจะศึกษาว่าในจังหวัดสุโขทัยมีภาษาที่ใช้พูดกันอยู่กี่ภาษา ภาษาอะไรบ้าง และใช้พูดกันในบริเวณใดของจังหวัด การศึกษาจะเน้นหนักที่ภาษาตระกูลไท ส่วนภาษาชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ เช่น ภาษากะเหรี่ยง จะถือเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำศัพท์เป็นเครื่องมือในการศึกษาเพราะสามารถเก็บข้อมูลทางไปรษณีย์ได้ ซึ่งทำให้สะดวก รวดเร็ว และประหยัดกว่าการศึกษาวรรณยุกต์ สำหรับผลของการศึกษาจะสรุปออกมาในรูปแบบที่ภาษาของจังหวัดสุโขทัย เนื่องจากผู้วิจัยเห็นว่าแผนที่ภาษานั้นจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อทางราชการ และต่อวงการศึกษาด้านภาษาศาสตร์เองด้วย อีกประการหนึ่งการทำแผนที่ภาษาในประเทศไทยโดยเฉพาะแผนที่ภาษาของจังหวัดต่าง ๆ ยังมีผู้ทำไว้น้อยมาก การทำแผนที่ภาษาเท่าที่ปรากฏในปัจจุบันมีเพียงแผนที่ภาษาของประเทศไทย (เจอร์รี่ เกย์น์ และซีระพัทธ์ ล. ทองคำ, 2520) และแผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลก (กาญจนา เงามรังษี และคณะ, 2525)¹ เท่านั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อใช้รายการคำศัพท์ทดสอบคำบอกเล่าของชาวสุโขทัยที่ว่า ในจังหวัดสุโขทัยมีภาษาที่ใช้พูดกันคือ ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ เช่น ภาษากะเหรี่ยง เป็นต้น

¹ กระจายละเอียดในหัวข้อการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง หน้า 9

2. เพื่อศึกษาว่าภาษาต่าง ๆ เหล่านี้มีที่ใดกันอยู่ในบริเวณใดบ้างในจังหวัดสุโขทัย
3. เพื่อนำผลการศึกษามาทำแผนที่ภาษาของจังหวัดสุโขทัย

สมมติฐาน

ภาษาที่ใช้ในจังหวัดสุโขทัยมีไคว้แต่ภาษาไทยถิ่นกลางเท่านั้น แต่มีภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน และภาษาชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ด้วย

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาเฉพาะความแตกต่างของการใช้คำศัพท์แทนหน่วยรถจำนวน 30 หน่วยรถของหมู่บ้านทุกหมู่บ้านในจังหวัดสุโขทัยซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 567 หมู่บ้าน และหน่วยรถทั้ง 30 หน่วยรถนี้เป็นหน่วยรถที่ภาษาไทยถิ่นกลาง ภาษาไทยถิ่นเหนือ และภาษาไทยถิ่นอีสานแทนด้วยศัพท์ที่แตกต่างกัน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะไม่ศึกษาวรรณยุกต์ในภาษาไทยถิ่นที่ทุกถิ่นในบริเวณจังหวัดสุโขทัยแต่อย่างใด

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ผลของการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ต้องการศึกษาลักษณะทางภาษาของภาษาไทยถิ่นจังหวัดสุโขทัยโดยละเอียดต่อไป
2. เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการทำภมิตำศาสตร์ภาษาของจังหวัดอื่น ๆ
3. ผลของการวิจัยอาจแสดงส่วนหนึ่งของแนวแบ่งเขตระหว่างภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นกลาง

ขั้นตอนการวิจัย

1. ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น
3. กำหนดจุดเก็บข้อมูลและคุณสมบัติของผู้บอกภาษา
4. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. เก็บรวบรวมข้อมูล
6. วิเคราะห์ข้อมูล
7. สรุปผลการวิจัย ปัญหา และขอเสนอแนะ

รายละเอียดเกี่ยวกับจังหวัดสุโขทัย¹

ก. ประวัติศาสตร์

สุโขทัยเป็นเมืองหลวงแห่งแรกของไทยนับจากเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิแหลมอินโดจีนนี้ ก่อนที่ไทยจะมาตั้งเมืองหลวงขึ้นที่เมืองสุโขทัย บริเวณนี้เคยเป็นเมืองอยู่ก่อนแล้วแต่อยู่ในอำนาจปกครองของขอม มีข้าหลวงขอมอยู่ประจำโดยกำหนดเขตการปกครองเป็นอาณาเขตหนึ่งต่างหากเรียกว่า "อาณาเขตสยาม" ซึ่งอาณาเขตนี้สมเด็จพระนเรศวรมหาราช - ราชานุกาฬทรงสันนิษฐานว่า จะเป็นตั้งแต่ปากน้ำโพขึ้นไปจนถึงอาณาจักรอาณาจักรสุโขทัย มีหลักฐานที่แสดงว่าขอมเคยปกครองเมืองสุโขทัยก็คือ ขอมได้สร้างเทวสถานไว้อยู่ที่วัดพระพายหลวง ซึ่งยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ แต่หักพังไปมากแล้ว

ต่อมาราว พ.ศ. 1800 พวกไทยซึ่งอยู่ในอาณาเขตสยามมีกำลังมากขึ้น ก็รวบรวมกำลังเข้ายึดอำนาจการปกครองจากขอม โดยมีหัวหน้าซึ่งปรากฏชื่อในศิลาจารึก 2 คน คือ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราก และพ่อขุนบางกลางท่าว เจ้าเมืองบางยาง เมื่อยกกองทัพเข้ามาที่เมืองสุโขทัยได้แล้ว พ่อขุนบางกลางท่าวก็ได้รับเชิญขึ้นเป็นกษัตริย์ทรงพระนามว่า "พ่อขุนศรีอินทราทิตย์" ซึ่งนับเป็นกษัตริย์พระองค์แรกของราชวงศ์พระร่วงหรือราชวงศ์สุโขทัย อาณาจักรสุโขทัยรุ่งเรืองอยู่ประมาณร้อยกว่าปี มีพระมหากษัตริย์รวมกันทั้งสิ้น 8 พระองค์ คือ

1. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
2. พ่อขุนบาลเมือง
3. พ่อขุนรามคำแหง
4. พระเจ้าเลอไทย
5. พระมหาธรรมราชาลิไทย (พระมหาธรรมราชาที่ 1)
6. พระมหาธรรมราชาที่ 2
7. พระมหาธรรมราชาที่ 3
8. พระมหาธรรมราชาที่ 4

¹ ประมวลจาก จังหวัดสุโขทัย, งานฉลองพุทธศตวรรษ 2500. และ อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ ภาษาไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน, เล่ม ล - ฮ

หลังจากที่พระมหาธรรมราชาที่ 4 ทรงสวรรคตแล้ว อาณาจักรสุโขทัยก็แตกสลายลงอย่างสิ้นเชิง พระบรมราชาที่ 2 ซึ่งขณะนั้นเป็นกษัตริย์พระองค์ที่ 7 แห่งกรุงศรีอยุธยาทรงเกรงว่าบ้านเมืองจะเกิดจลาจลเนื่องจากราชวงศ์พระร่วงแย่งชิงกันครองราชสมบัติอีก จึงโปรดฯ ให้พระราเมศวรราชโอรส (ภายหลังได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) ขึ้นครองแทนเมื่อพ.ศ. 1967 และตั้งแต่นั้นมากรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาก็รวมเป็นอาณาจักรเดียวกัน

เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าครั้งที่ 1 พมเมืองล่มตายเป็นจำนวนมาก ที่เหลืออยู่ก็พากันหนีภัยสงครามไปอยู่ที่อื่น ทำให้เมืองสุโขทัยเป็นเมืองร้างอยู่ประมาณ 200 ปี¹ ต่อมา พ.ศ. 2329 สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองใหม่ขึ้นที่บ้านธานีริมแม่น้ำยม ในพ.ศ. 2475 เมืองสุโขทัยถูกยุบเป็นอำเภอธานี ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอสุโขทัยขึ้นขึ้นตรงต่อจังหวัดสวรรคโลก ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2482 จังหวัดสวรรคโลกถูกยุบเป็นอำเภอ และอำเภอสุโขทัยธานีก็กลายมาเป็นจังหวัดสุโขทัยอีกครั้งหนึ่ง

ข. ที่ตั้งของจังหวัด

จังหวัดสุโขทัยตั้งอยู่ที่กึ่งกลางระหว่างภาคกลางและภาคเหนือของประเทศไทย ประมาณละติจูดที่ 16 องศา 45 ลิบคา ถึงละติจูดที่ 17 องศา 50 ลิบคา และประมาณลองจิจูดที่ 99 องศา 16 ลิบคา ถึงลองจิจูดที่ 100 องศา 8 ลิบคา

ค. ขนาดและอาณาเขต

พื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดสุโขทัยประมาณ 7,072 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ 6 จังหวัด ดังนี้

ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่

ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอวังกระไกร จังหวัดกำแพงเพชร

ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอลับแล อำเภอตรอน อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ และอำเภอวิคโบสถ์ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง และอำเภอเมือง จังหวัดตาก

¹ ตามความคิดของผู้วิจัย สภาพการเป็นเมืองร้างในเมืองสุโขทัยขณะนั้นคงไม่ใช่เมืองร้างถึงขนาดไม่มีผู้อยู่เลย แต่ผู้อยู่อาจจะกระจัดกระจายกันอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ทำให้ไม่สามารถตั้งเมืองได้

ง. ภูมิประเทศ

ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกเป็นป่าและเขา ทางทิศใต้และทิศตะวันออกเป็นที่ราบลุ่มมีเนินเขาบ้างเล็กน้อย แม่น้ำที่สำคัญคือแม่น้ำยมซึ่งเกิดจากทิวเขาผีปันน้ำ จังหวัดแพร่ ไหลผ่านอำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมืองสุโขทัย และอำเภอกงไกรลาศตามลำดับ (มีคลองแยกไปอำเภอคีรีมาศ แต่เมื่อถึงอุบลแสนจะแห้ง)

จ. เขตการปกครอง

จังหวัดสุโขทัยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 อำเภอ โดยมีตำบลรวมกันทั้งสิ้น 77 ตำบล และมีหมู่บ้านรวมกัน 567 หมู่บ้าน

1. อำเภอเมืองสุโขทัยมี 10 ตำบล 61 หมู่บ้าน
2. อำเภอศรีสัชนาลัยมี 11 ตำบล 74 หมู่บ้าน
3. อำเภอศรีนครมี 4 ตำบล 27 หมู่บ้าน
4. อำเภอสวรรคโลกมี 13 ตำบล 90 หมู่บ้าน
5. อำเภอทุ่งเสลี่ยมมี 4 ตำบล 40 หมู่บ้าน
6. อำเภอศรีสำโรงมี 12 ตำบล 100 หมู่บ้าน
7. อำเภอบานตาคานลานหอยมี 5 ตำบล 39 หมู่บ้าน
8. อำเภอคีรีมาศมี 7 ตำบล 61 หมู่บ้าน
9. อำเภอกงไกรลาศมี 10 ตำบล 75 หมู่บ้าน

ฉ. ประชากรและอาชีพหลัก

จากประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่อง จำนวนราษฎรรายจังหวัดตามหลักฐานทางทะเบียนราษฎร เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2524 ปรากฏว่าจังหวัดสุโขทัยมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 583,699 คน เป็นชาย 266,761 คน เป็นหญิง 271,938 คน

อาชีพหลักของประชาชนในจังหวัดสุโขทัยมีดังนี้

1. การเพาะปลูกเป็นอาชีพที่สำคัญที่สุดของจังหวัดนี้ พืชที่ทำการเพาะปลูกกันมากได้แก่ ข้าว ฝ้าย ยาสูบ ถั่วเขียว หนุ่ย และอ้อย
2. การทำป่าไม้
3. การประมง ประชาชนทั้งจังหวัดได้ปลาเป็นอาหารจากลำน้ำยม นอกจากนี้ยังมีการจับปลาจากหนอง และมีการเลี้ยงปลาในบ่ออีกด้วย

4. การทำอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของตำบล
หาดเสี้ยว อำเภอศรีสัชนาลัยมีชื่อเสียงมาก

5. การเลี้ยงสัตว์ สัตว์ที่เลี้ยงกันโดยทั่วไปได้แก่ หมู เป็ด ไก่ โค
กระบือ เป็นต้น

6. พาณิชยกรรม ส่วนใหญ่คนที่มาซื้อของจะเป็นคนที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง
รับซื้อขายผลิตภัณฑ์ไร่ต่าง ๆ

ช. การคมนาคม

การคมนาคมขนส่งในจังหวัดสุโขทัยที่ติดต่อกภายในจังหวัดและต่างจังหวัดมีอยู่ 2
ทาง คือ การคมนาคมขนส่งทางบก และการคมนาคมขนส่งทางน้ำ

1. การคมนาคมทางบก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

ก) การคมนาคมทางรถไฟ มีทางรถไฟสายสั้น ๆ จากอำเภอสวรรคโลกไป
บรรจบกับทางรถไฟสายเหนือชุมทางบ้านคางา จังหวัดอุตรดิตถ์

ข) การคมนาคมทางรถยนต์ ภายในจังหวัดสามารถติดต่อกันได้ทุกอำเภอ
และการติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงทั้ง 6 จังหวัดก็สามารถติดต่อกันได้สะดวกเช่นเดียวกัน ถนน
สายสำคัญ ๆ ของจังหวัดสุโขทัยมีดังนี้

1) ถนนสายสวรรคโลก - ตาก จากอำเภอสวรรคโลกถึงอำเภอ
ศรีสำโรง 18 กิโลเมตร ถึงอำเภอเมืองสุโขทัย 38 กิโลเมตร ถึงอำเภอบ้านคานลานหอย
65 กิโลเมตร และถึงจังหวัดตาก 118 กิโลเมตร

2) ถนนสายสุโขทัย - พิษณุโลก จากอำเภอเมืองสุโขทัยถึงพิษณุโลก
ระยะทาง 58 กิโลเมตร (ถึงกิโลเมตรที่ 20 มีทางแยกไปอำเภอองไกรลาศ ระยะทาง 2
กิโลเมตร)

3) ถนนสายศรีสัชนาลัย - กำแพงเพชร (ถนนพระร่วง) จากอำเภอ
ศรีสัชนาลัยขนานกับถนนสายสวรรคโลก - สุโขทัย ผ่านอำเภอคีรีมาศไปยังจังหวัดกำแพงเพชร

4) ถนนสายศรีสัชนาลัย - เคนชย์ จังหวัดแพร่ ระยะทาง 92
กิโลเมตร

5) ถนนสายศรีสัชนาลัย - อุตรดิตถ์ ระยะทาง 37 กิโลเมตร

6) ถนนสายสวรรคโลก - เกิน จังหวัดลำปาง ผ่านอำเภอทุ่งเสลี่ยม

7) ถนนสายสวรรคโลก - ศรีสัชนาลัย ระยะทาง 28 กิโลเมตร

8) ถนนสายสุโขทัย - คีรีมาศ จากอำเภอเมืองสุโขทัยถึงอำเภอคีรีมาศ ระยะทาง 27 กิโลเมตร

2. การคมนาคมทางน้ำ

การคมนาคมขนส่งทางน้ำอาศัยแม่น้ำยมเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากแม่น้ำยมไหลผ่านอำเภอต่าง ๆ ถึง 5 อำเภอ คืออำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอเมืองสุโขทัย และอำเภอกงไกรลาศ นอกจากนี้ยังมีคลองอื่น ๆ ที่สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้ เช่น คลองตลิ่งชัน เป็นต้น

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาภูมิศาสตร์ภาษา (linguistic geography) หรือภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น (dialect geography) เป็นการศึกษาความแตกต่างของภาษาในเขตพื้นที่ที่กำหนดไว้ ความแตกต่างเหล่านี้ได้แก่ ความแตกต่างในเรื่องของเสียง คำศัพท์ และไวยากรณ์ โดยทั่วไปแล้วผู้ที่ศึกษาภูมิศาสตร์ภาษามักจะเสนอผลของการศึกษาออกมาในรูปของแผนที่แสดงการแบ่งเขตการใช้ภาษา หรือแสดงความแตกต่างในการใช้ภาษาตามพื้นที่ในเขตต่าง ๆ

นักภาษาศาสตร์ได้ให้ความสนใจในการศึกษาภาษาศาสตร์เชิงภูมิศาสตร์มาเป็นเวลานานแล้ว โดยเฉพาะตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา นักภาษาศาสตร์ได้เห็นความสำคัญของการศึกษาภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นมากยิ่งขึ้น เนื่องจากได้ตระหนักว่าปัญหาเกี่ยวกับต้นกำเนิดหรือประวัติของภาษามาตรฐานอาจกระจ่างได้โดยนำเอาข้อมูลทางภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นเข้ามาช่วย อธิบาย (Bloomfield, 1953: 51) ดังนั้นจึงได้มีผลงานการศึกษาภาษาถิ่นออกมาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกลุ่มประเทศในทวีปยุโรปและอเมริกา อันซ์ คูราธ (Kurath, 1939 : 55) ได้รวบรวมผลงานที่เกี่ยวกับการศึกษาภาษาศาสตร์เชิงภูมิศาสตร์ หรือที่เกี่ยวข้องกับภาษาถิ่นไว้เป็นจำนวนมาก ได้แก่ บรรณานุกรม วารสาร แผนที่ภาษา และงานนิพนธ์เฉพาะบุคคล (individual works) ผลงานที่คูราธได้รวบรวมไว้เป็นผลงานที่ออกมาตั้งแต่ประมาณปี 1879 เป็นต้นมา คือประมาณ 60 ปีก่อนที่ Handbook of the Linguistic Geography of New England (1939) ซึ่งเป็นผลงานของเขาเองจะออกมา หลังจากปี 1939 ผลงานที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นก็มีออกมาอีกมากมาย งานเหล่านี้ศึกษาภาษาต่าง ๆ ในแง่มุมที่ต่างกันไป

สิ่งสำคัญที่นักภาษาศาสตร์ภาษาถิ่นทุกคนจะต้องกล่าวถึงในผลงานของเขา ก็คือ วัตถุประสงค์ วิธีการ และผลของการวิจัย ปัญหาของการวิจัยก็เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่นักภาษาศาสตร์ภาษาถิ่นต้องคำนึงถึง ในปัจจุบันนักภาษาศาสตร์ภาษาถิ่นพยายามเสนอวิธีการใหม่ ๆ เข้ามาร่วมแก้ปัญหาที่กำลังประสบอยู่ เช่น ปีเตอร์ ทรัคกิล¹ ได้เสนอให้เอาทฤษฎีและเทคนิคทางด้านภาษาศาสตร์สังคม เข้ามารวมผสมผสานกับการศึกษานักภาษาศาสตร์ภาษาถิ่น ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้สามารถแสดงลักษณะที่แตกต่างกันของภาษาในทางภูมิศาสตร์ได้ดีขึ้น โดยเพิ่มเติมคำอธิบายที่มีเหตุผลให้แก่ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ทั้งนี้การอธิบายถึงเหตุผลจะทำให้การศึกษาของนักภาษาศาสตร์ภาษาถิ่นมีประโยชน์เพียงแต่เสนอและแสดงลักษณะความแตกต่างของภาษาเท่านั้น แต่จะมีการอธิบายด้วยว่าทำไมถึงแตกต่างและแตกต่างกันอย่างไร

ผลงานทางด้านภาษาศาสตร์ภาษาถิ่นที่น่าสนใจมากที่สุดได้แก่ งานของคัวร์ธ คือ The Linguistic Atlas of New England (Kurath, 1934) ซึ่งมีคู่มือควยอีกเล่มหนึ่งคือ Handbook of the Linguistic Geography of New England (1939) งานวิจัยนี้เป็นผลงานที่ค่อนข้างจะสมบูรณ์แบบ ใช้เวลาในการวิจัยนานนับสิบปีทั้งอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย คัวร์ธได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยไว้อย่างละเอียด เช่น การเลือกจุดเก็บข้อมูล การเลือกผู้บอกภาษา คำแนะนำเมื่อออกเก็บข้อมูลจริง ๆ ตลอดจนการวางแผนเพื่อเสนอผลการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยคิดว่ารายละเอียดเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อวงการศึกษาด้านภาษาศาสตร์เชิงภูมิศาสตร์ต่อไป

ผลงานทางด้านภาษาศาสตร์ภาษาถิ่นที่น่าสนใจอีกเล่มหนึ่งได้แก่งานของแม็กกินทอช เรื่อง An Introduction to a Survey of Scottish Dialects (1961) แม็กกินทอชได้กล่าวถึงพื้นฐานการศึกษาภาษาถิ่นในยูเอานไคทราบเสียก่อนว่า การศึกษาภาษาถิ่นจะสามารถศึกษาในแนวใดบ้าง และแต่ละแนวมีวิธีดำเนินการศึกษาอย่างไร และที่สำคัญที่สุดก็คือเขาได้เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในระหว่างการทำวิจัย โดยยกตัวอย่างจากปัญหาที่เขาได้ประสบมาจริง ๆ ในการศึกษาภาษาสก๊อตของเขาเองด้วย

¹ คุบทความเรื่อง "Linguistic change and diffusion : description and explanation in sociolinguistic dialect geography" โดย Peter Trudgill

สำหรับการศึกษานิติศาสตร์ภาษาถิ่นในประเทศไทยมีผู้ได้ศึกษาไว้ยังไม่มากนัก เท่าที่ปรากฏในปัจจุบันมีดังนี้

เจอรีย์ เกย์น์ และซีระพันธ์ ล. ทองคำ ได้ทำแผนที่ภาษาในประเทศไทย 2520 และคู่มือ โดยใช้แผนที่การแบ่งเขตบริหาร 2517 ของกรมแผนที่ทหารเป็นแผนที่มูลฐาน ในแผนที่แสดงเฉพาะบริเวณที่มีภาษาชนกลุ่มน้อยพูดอยู่เท่านั้น ส่วนบริเวณอื่น ๆ ผู้วิจัยได้หมายเหตุไว้ว่าเป็นบริเวณที่พูดภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ¹

ในการทำแผนที่ภาษาในประเทศไทยนี้ คณะผู้จัดทำมิได้นำวิธีการทางภาษาศาสตร์เข้ามาใช้ กล่าวคือมิได้สรุปผลจากข้อมูลทางภาษา เพียงแต่ใช้วิธีการถามชื่อภาษาเท่านั้น การเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์ โดยส่งแบบสอบถามออกไปตามที่ตั้งต่าง ๆ รวม 3 สาย คือ นายอำเภอทุกอำเภอ พัฒนาการจังหวัดทุกจังหวัด และมีชนชั้นารี่ชาวต่างประเทศซึ่งทำงานอยู่ตามที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในแบบสอบถามจะมีชื่อภาษาต่าง ๆ ที่พูดในประเทศไทยระบุไว้ ผู้ตอบแบบสอบถามจะเลือกตอบมาว่าในอำเภอ นั้น ๆ มีภาษาอะไรใช้บ้าง รวมทั้งรายละเอียดอื่น ๆ เช่น หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอของบริเวณที่พูดภาษานั้น เมื่อได้ข้อมูลกลับมาแล้ว ผู้วิจัยก็จัดข้อมูลให้เป็นระบบ ตรวจสอบข้อมูล และแสดงผลสรุปลงในแผนที่

วิธีการสำรวจภาษาแบบนี้มีข้อเสียก็คือ ข้อมูลที่ได้มาอาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงอันมีสาเหตุมาจากความรู้อาจไม่ถูกต้องของผู้ตอบแบบสอบถาม แต่เนื่องจากการทำแผนที่ภาษาในประเทศไทย 2520 นี้ คณะผู้จัดทำได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามกับแหล่งข้อมูลที่มีอยู่เป็นอย่างดี ทั้งนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ข้อบกพร่องในเรื่องความคลาดเคลื่อนของข้อมูลในแผนที่นั้นน้อย หรือแทบจะไม่มีเลย ส่วนข้อดีของแผนที่ภาษานี้ก็คือ ให้ความรู้ที่เกี่ยวกับภาษาชนกลุ่มน้อยที่พูดในประเทศไทยอย่างละเอียด นอกจากนี้คณะผู้จัดทำยังได้กล่าวถึงปัญหา และข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่โคประสบมาตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายพร้อมทั้งการแก้ไขปัญหานั้น ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นส่วนที่ดี และมีประโยชน์มากสำหรับผู้ต้องการทำแผนที่ภาษาอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

¹ ผู้วิจัยได้ทราบจาก ผศ. ดร. ซีระพันธ์ ล. ทองคำ ว่า การทำแผนที่ภาษาในประเทศไทย 2520 นี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะให้รายละเอียดเกี่ยวกับภาษาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยเท่านั้น จึงมิได้แสดงบริเวณที่พูดภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ ให้ละเอียด และการที่คณะผู้จัดทำต้องเรียกแผนที่นี้ว่าแผนที่ภาษาแทนที่จะเรียกว่าแผนที่ภาษาชนกลุ่มน้อย ก็เนื่องจากเหตุผลทางการเมืองบางประการ

กาญจนา เจริญมี, พูนพงษ์ งามเกษม, บัญชา คุญเจริญไพบุลย์, และอรุณ ศรีประเสริฐ ได้ทำรายงานการวิจัยเรื่อง แผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลก โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจภาคพื้นต่าง ๆ เพื่อสร้างแผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลก สำหรับการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยนี้ใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์ กล่าวคือใช้วิธีการสัมภาษณ์บอกภาษาและบันทึกข้อมูลตามวิธีการศึกษาภาษาถิ่นของวิลเลียม เก็คนี หลังจากนั้นก็เปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างของภาษาโดยยึดเอาความแตกต่างของระบบเสียงวรรณยุกต์เป็นหลัก จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล กาญจนาและคณะได้แบ่งภาษาถิ่นย่อยของจังหวัดพิษณุโลกออกเป็น 32 ภาษาตามความแตกต่างของระบบวรรณยุกต์ ภาษาถิ่นย่อยส่วนใหญ่เหล่านั้นคณะผู้วิจัยจะเรียกชื่อตามชื่อหมู่บ้านที่ใช้ภาษาถิ่นย่อยนั้น ๆ เช่นภาษาแสงดาว เป็นภาษาที่ใช้พูดกันในหมู่บ้านหมี่ 6 คือ บ้านแสงดาว คำบลปากโทก เป็นต้น ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาทำแผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นแผนที่ที่แสดงความแตกต่างของการใช้ภาษาถิ่นย่อยทั้ง 32 ภาษา โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นเขต ๆ ตามลักษณะการใช้ภาษาของแต่ละเขต

คณะผู้วิจัยได้กล่าวถึงผลที่ได้จากการวิจัยไว้ในบทนำว่า ผลการวิจัยเรื่องนี้อาจจะเป็นประโยชน์ในค่านิชาการหลายด้าน เช่น ทางคานภุมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และภาษาศาสตร์ ซึ่งถ้าได้พิจารณารายงานการวิจัยนี้ตลอดทั้งเล่มแล้วก็จะเห็นว่า คณะผู้วิจัยได้บรรลุผลสมความตั้งใจมากพอสมควรเพราะได้ศึกษาข้อมูลของแต่ละอำเภออย่างละเอียด ตั้งแต่ที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ การคมนาคม ประชากร การอพยพโยกย้าย อาชีพ โดยเฉพาะเรื่องภาษา เนื่องจากคณะผู้วิจัยได้เสนอผลวิจัยเป็นแผนที่ภาษาแสดงความแตกต่างของการใช้ภาษาทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัด จากแผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลกนี้ นักภาษาศาสตร์ภาษาถิ่นจึงสามารถเลือกที่จะศึกษาภาษาจากจุดใดจุดหนึ่งโดยเฉพาะหรือหลายจุดในแง่อื่น ๆ โดยละเอียดต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม รายงานการวิจัยเรื่องแผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลกนี้มีข้อเสียอยู่บ้างคือ กล่าวถึงวิธีการเก็บข้อมูลไว้น้อยมาก โดยเฉพาะวิธีการเก็บข้อมูลวรรณยุกต์ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำไต่ยากกว่าการเก็บข้อมูลอื่น ๆ เพราะต้องอาศัยทักษะและความชำนาญของผู้บันทึกข้อมูลเป็นสำคัญ รายละเอียดที่สำคัญอื่น ๆ เช่น จำนวนผู้ทำการบันทึกข้อมูล ประสพการณ์ทางด้านการเก็บข้อมูลวรรณยุกต์ของผู้บันทึกข้อมูล วิธีการและเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ผู้วิจัยเองมิได้กล่าวถึงหรืออธิบายไว้เลย

ข้อเสียอีกประการหนึ่งของการวิจัยนี้ก็คือ ผลของการศึกษาแสดงความแตกต่างของภาษาถิ่นย่อยถึง 32 ภาษาซึ่งเป็นการแบ่งภาษาถิ่นย่อยที่ละเอียดมากเกินไป ทั้งคณะผู้วิจัยมิได้จัดกลุ่มภาษาย่อยเหล่านี้เข้าด้วยกัน คือมิได้จัดว่าภาษาถิ่นย่อยใดอยู่ในภาษาไทยถิ่นใด ทำให้แผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลกนี้ขาดความสมบูรณ์ไปบ้าง เนื่องจากไม่สามารถมองเห็นได้ชัดว่า ในจังหวัดพิษณุโลกมีภาษาไทยถิ่นใซ้อยู่กี่ภาษา และแต่ละภาษาไทยถิ่นใซ้อยู่ในบริเวณใดของจังหวัด

สมทรง บุรุษพัฒน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก (2524) โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการใช้คำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีการกระจายที่แตกต่างกัน 2 ลักษณะ คือ การใช้คำศัพท์ที่มีการกระจายแตกต่างกันตามพื้นที่ และการใช้คำศัพท์ที่มีการกระจายแตกต่างกันตามอายุ การศึกษา อาชีพ และเพศ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์เป็นเครื่องมือในการวิจัยแบบสอบถามนี้ประกอบด้วยหน่วยกรณีจำนวน 100 หน่วยกรณี ใช้ทดสอบในบริเวณ 74 ตำบลของจังหวัดพิษณุโลก มีจุดเก็บข้อมูลรวมทั้งสิ้น 666 จุด จากข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดผู้วิจัยได้แบ่งคำศัพท์ที่ใช้แทนหน่วยกรณีออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งเป็นศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง กลุ่มที่สองเป็นศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือและศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิจัยเป็นแผนที่จังหวัดพิษณุโลกแสดงความแตกต่างของบริเวณที่มีอัตราส่วนค่าเฉลี่ยปริมาณการใช้คำศัพท์ระหว่างกลุ่มที่หนึ่งคือกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง และกลุ่มที่สองคือคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือและศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน ซึ่งมีความแตกต่างกันใน 3 ระดับ ระดับที่หนึ่งมีค่าเฉลี่ยปริมาณการใช้คำศัพท์กลุ่มที่หนึ่งมากที่สุด และค่าเฉลี่ยปริมาณการใช้ศัพท์กลุ่มที่สองน้อยที่สุด ระดับที่สองมีค่าเฉลี่ยปริมาณการใช้ศัพท์กลุ่มที่หนึ่งน้อยที่สุด และมีค่าเฉลี่ยการใช้ศัพท์กลุ่มที่สองมากที่สุด ระดับที่สามมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่างค่าเฉลี่ยระดับที่หนึ่งกับระดับที่สอง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้สรุปผลการวิจัยว่า ลักษณะภูมิประเทศอื่นใดแก่ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำและเขตกว้างเรามีความสัมพันธ์กับลักษณะการกระจายของคำศัพท์ที่แตกต่างไปตามพื้นที่เป็นอย่างมาก ส่วนอายุ การศึกษา อาชีพ และเพศก็มีส่วนทำให้เกิดความแตกต่างของการใช้คำศัพท์ แต่ไม่ได้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การใช้คำศัพท์แตกต่างกัน

... จากงานวิจัยเรื่อง การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก นี้ ผู้วิจัยยังมองเห็นข้อบกพร่องอยู่บ้างเล็กน้อยในเรื่องของการเลือกหน่วยรรถที่ใช้ในการทดสอบที่มีอยู่เป็นจำนวนถึง 100 หน่วยรรถ แต่มีหน่วยรรถเพียงไม่กี่หน่วยรรถที่ภาษาไทยถิ่นเหนือและภาษาไทยถิ่นอีสานแทนด้วยศัพท์ที่แตกต่างกัน ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจึงต้องแบ่งคำศัพท์ออกเป็น 2 กลุ่มคั้งกล่าวข้างต้น คือกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นกลาง และกลุ่มคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือกับภาษาไทยถิ่นอีสาน ทำให้การสรุปผลยังคงคลุมเครือเพราะไม่ได้แสดงให้เห็นความแตกต่างของการกระจายของคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นแต่ละภาษาแยกจากกันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเรื่องความแตกต่างระหว่างการกระจายของศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือและศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่ยังขาดอยู่จึงทำให้การวิจัยครั้งนี้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

ถึงแม้งานวิจัยทั้งสองเรื่อง ได้แก่ แผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลก และ การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก จะเป็นการศึกษาในท้องที่เดียวกันคือในบริเวณจังหวัดพิษณุโลก แต่ผู้วิจัยก็ไม่สามารถเปรียบเทียบผลงานวิจัยทั้งสองนี้ได้ เพราะวัตถุประสงค์ของการวิจัยแตกต่างกัน ผลสรุปที่ออกมาจึงเป็นผลสรุปที่แตกต่างกันด้วยเช่นเดียวกัน เป็นที่น่าเสียดายว่าผลของการวิจัยทั้งสองเรื่องนี้ แสดงให้เห็นถึงลักษณะการใช้ภาษาในจังหวัดพิษณุโลกได้ไม่ชัดเจนนัก เป็นความจริงที่แผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลกของกาญจนาและคณะแสดงให้เห็นความแตกต่างของการใช้ภาษาถิ่นย่อยถึง 32 ภาษา แต่สิ่งที่ยังขาดอยู่ก็คือการจัดกลุ่มภาษาถิ่นย่อยเหล่านั้นว่าเป็นภาษาไทยถิ่นใด เช่นเดียวกันการศึกษากการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลกก็อาจแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของการกระจายของศัพท์ภาษาไทยถิ่น ซึ่งก็คือการใช้ภาษาไทยถิ่นใดถาหน่วยรรถที่ใช้ศึกษาเป็นหน่วยรรถที่ใช้แทนด้วยศัพท์ของภาษาไทยถิ่นทั้งสามที่ต่างกักัน ถ้าได้มีการศึกษาเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยก็จะทำให้เห็นลักษณะการใช้ภาษาในจังหวัดพิษณุโลกได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจและจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อวงการภาษาศาสตร์ โดยเฉพาะการศึกษามิติศาสตร์ภาษาถิ่น เพราะจังหวัดพิษณุโลกเป็นจังหวัดที่อยู่กึ่งกลางระหว่างภาคต่าง ๆ ถึงสามภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน

การศึกษางานทางภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นในประเทศไทยที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่งได้แก่ การวิจัยเรื่องการศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง¹ โดยวิษณุภัย

¹ รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารายวิชา 141 771 สัมมนาภาษาศาสตร์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาคต้น ปีการศึกษา 2524

พันชชาติ และจรรยา บุญพันธ์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาคำศัพท์ที่ใช้ในแต่ละถิ่นของประเทศไทย โดยแบ่งถิ่นตามเขตการปกครองของประเทศเป็นภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก เชียงเหนือ และภาคใต้ สำหรับวิธีการศึกษาก็คือกำหนดหน่วยอรรถขึ้นเพื่อคุณการกระจายของคำศัพท์ในหน่วยอรรถเดียวกันว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไรในถิ่นต่าง ๆ

ในการศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทยนี้ วันพืชน์และจรรยาได้กำหนดจุดที่จะทำการศึกษาทั่วประเทศรวมทั้งสิ้น 106 จุด และได้เลือกหน่วยอรรถจำนวน 60 หน่วยอรรถมาสร้างแบบสอบถาม ซึ่งหน่วยอรรถเหล่านี้เป็นหน่วยอรรถที่คณะผู้วิจัยคิดว่าคนทั่วไปจะรู้จักเป็นอย่างดีทั่วทุกภาค หน่วยอรรถเหล่านี้ได้แก่ คำเรียกชื่อพืช สัตว์ เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม และอวัยวะในร่างกาย เป็นต้น สำหรับการเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังครูใหญ่ของโรงเรียนประชาบาลตามจุดที่กำหนดไว้ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลคณะผู้วิจัยทำเป็น 2 ขั้นตอนขั้นแรกคือพิจารณาหาศัพท์สามัญประจำภาคซึ่งหมายถึงศัพท์ที่ใช้ในภาคนั้น ๆ เป็นจำนวนร้อยละ 60 ของจุดทั้งหมดของภาค ขั้นที่สองคือแยกประเภทของศัพท์สามัญว่าศัพท์สามัญใดใช้พบในพื้นที่ของภาคใดบ้าง

ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงผลของการวิจัยอย่างละเอียดเนื่องจากการวิจัยนี้มีได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ ข้อมูลที่ได้รับคืนมามีจำนวน 77 จุด จาก 106 จุด ปรากฏว่าการกระจายของคำศัพท์สามัญในพื้นที่ทั่วประเทศ จำแนกออกได้ 8 แบบ คือ

1. ศัพท์ที่ใช้ร่วมกันทั้ง 4 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก เชียงเหนือ และภาคใต้ ได้แก่ศัพท์ที่แทนหน่วยอรรถ "ปาก" "สะคือ" "จระเข้" และ "หวง"
2. ศัพท์ที่ใช้ร่วมกันระหว่างภาคอีสานและภาคเหนือ ซึ่งแตกต่างจากภาคกลางและภาคใต้ ได้แก่ศัพท์ที่แทนหน่วยอรรถ "จุมก" "ลวง" และ "ข้าวเช่า"
3. ศัพท์ที่ใช้เฉพาะภาคอีสานที่แตกต่างจากภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ ได้แก่ศัพท์ที่แทนหน่วยอรรถ "กล้วย" และ "โกรธ"
4. ศัพท์ที่ใช้เฉพาะภาคเหนือที่ต่างจากภาคอื่น ๆ ได้แก่ศัพท์ที่แทนหน่วยอรรถ "มะระ" และ "กลมโป่ง"
5. ศัพท์ที่ใช้เฉพาะภาคกลางที่ต่างจากภาคอื่น ๆ ได้แก่ศัพท์ที่แทนหน่วยอรรถ "สับประค"

6. ศัพท์ที่รวมกันระหว่างภาคกลางและภาคอีสาน แต่ต่างจากภาคเหนือ และภาคใต้ ได้แก่ศัพท์ที่แทนหน่วยอรรถ "ขาด" และ "พุงนั"

7. ศัพท์ที่รวมกันระหว่างภาคกลางและภาคใต้ ซึ่งต่างจากภาคเหนือและภาคอีสาน ได้แก่ศัพท์ที่แทนหน่วยอรรถ "มะละกอ" "จิ้งจก" "ตุ๊กแก" "ปลาช่อน" "น้ำค้าง" "กรรไกร" "จอบ" "เนร" "ทำ(งาน)" "โกหก" "อรอย" "โกน" "คิดถึง" และ "นิมทา"

8. ศัพท์ที่ต่างกันทั้ง 4 ภาค ได้แก่ศัพท์ที่แทนหน่วยอรรถ "ภูเข่า" "กะลา" "พุด" "รีบ" และ "คู"

แต่น่าเสียดายว่าคณะผู้วิจัยไม่ได้สร้างแผนที่เพื่อแสดงการกระจายของศัพท์ในทางพื้นที่ เอาไว้ เนื่องจากมีเวลาในการศึกษาจำกัด เพราะถ้ามีการแสดงการกระจายโดยใช้แผนที่แล้ว อาจจะทำให้มองเห็นข้อสังเกตอื่น ๆ เช่น ในเรื่องของ การแบ่งเขตภาษาย่อยของภาษาไทยถิ่นได้ เป็นขั้น

การศึกษาวินิจฉัยที่นำเอาวิธีการทางภาษาศาสตร์มาใช้ทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวข้างต้น คือ แผนที่ภาษาของจังหวัดพิษณุโลก การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก และ การศึกษาการกระจายของคำศัพท์ในประเทศไทย : โครงการทดลอง ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการศึกษา ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่นเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวิธีการวิจัยซึ่งนับว่าเป็นของใหม่ สำหรับการศึกษภาษาถิ่นในประเทศไทย การวิจัยเรื่อง ภูมิศาสตร์ภาษาจังหวัดสุโขทัย : การศึกษาโดยศัพท์ ของผู้วิจัยเอง ก็ได้อาศัยวิธีการของงานวิจัยทั้ง 3 เรื่องนี้เป็นแนวทางมีใช้น้อย ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทวิธีดำเนินการวิจัยต่อไป

